Marosvári Csaba

Déli Gázfolyosó most vagy soha? - Beszámoló egy energiakonferenciáról (Baku, 2011. június 8-9.)

A Európai Unió földgázimportjának diverzifikációja már évek óta népszerű téma, melynek örökzöld voltát mi sem bizonyítja jobban, hogy a Nabucco, Déli Áramlat stb. még mindig jól csengő hívószavak a médiában. A 2011-es évet sok szempontból mérföldkőnek tartják, hisz a tervek szerint Azerbajdzsán, mely az egyetlen, jelenleg az európai tervek rendelkezésére álló földgáztermelő ország a Kaszpi-térségben, (a Sah Deniz-konzorciummal közösen) idén bejelent(het)i, hogy az európai Déli Gázfolyosó számos terve közül melyik mögé sorakozik fel. Bár a bejelentés már idén is fél évet csúszott, a csővezetékek körüli beszéd intenzitása fokozódott és egy rangos nemzetközi konferencia minden mást háttérbe szorító fő témájává vált. A Bakuban megrendezett 18. Kaszpi Olaj-és Gázkonferencián járva a témában elhangzott előadásokból készítettünk egy kis összefoglalót.

Bevezető

A Kaszpi-térségben lévő szénhidrogénekkel kapcsolatos játszma, az állandó, európai földgázimport lehetőségeit érintő beszéd újra és újra napirendre kerül, ahogy a világgazdasági, világpolitikai fejlemények változnak - a figyelemreméltó dolog az egészben a megvalósítás felé való lassú haladás. Tény, földgázfronton számos jelentős változás történt nemcsak az elmúlt két évben, de mondhatni, az elmúlt két hónapban is.

Például a világgazdasági válság, valamint a cseppfolyósított gáz (LNG) technológiájának utóbbi évtizedben mért ugrásszerű elterjedése földgáztöbbletet eredményezett a piacokon, amire rátett egy lapáttal a nem-konvencionális földgáztartalékok (pl. shale gas) kiaknázásának perspektívája (az Egyesült Államok például az utóbbi időben ennek köszönhetően már ismét önellátó lett földgázból). A válság másik velejárója, hogy a beruházáshoz szükséges banki hitelek megdrágultak. Az utóbbi időben ráadásul emelkedett az építkezéshez szükséges nyersanyagok ára, ami a projektek költségét is növeli (például a Nabucco várható költsége is megduplázódott, 8-ról 14 milliárd euróra nőtt). A változások között érdemes még megemlíteni a márciusi fukusimai katasztrófát, mely jelentősen visszavetheti a nukleáris energia felhasználása iránti kedvet (Németország például 2022-re az összes atomreaktorát bezárja). A klímaváltozás miatt megnőhet az igény a gáznál szennyezőbb szén és olaj energiatermelésben játszott szerepének csökkentésére, ezért a földgázra mint áthidaló energiaforrásra tekintenek a következő évtizedben, sőt a Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) már egyenesen a földgáz aranykoráról értekezik legújabb jelentésében.

Európa földgázszükségleteinek növekedésére már évek óta számítanak, noha volumenéről megoszlanak a vélemények. Tény, az északi-tengeri lelőhelyek termelésének csökkenése, valamint a német atomerőművek 2022-es bezárásáról szóló közlemények után nyilvánvaló, hogy a megnövekvő igény kielégítésének legtisztább módja jobbára a földgázban rejlik. A nagy kérdés, hogy milyen forrásból szeretnék illetve lehetséges

ezen importigény kielégítése. Évek óta világos, hogy Európa csökkenteni szeretné az orosz földgázimport *arányát,* például LNG-n keresztül Afrikából vagy Katarból (újabban opcionálisan az Egyesült Államokból is). Továbbra is jelentős érdeklődés övezi a Kaszpi-térséget, melynek földgázpotenciálja szintén közel egy évtizede áll az európai érdeklődés fókuszában, noha különböző politikai, földrajzi, és gazdasági problémák is hátráltatják megvalósulását. A Kaszpi-térség tartalékaival (elsősorban Türkmenisztán, Azerbajdzsán és Kazahsztán) önmagában nem lenne gond, a baj a kitermeléssel és a tranzittal van - hogyan, kinek a finanszírozásával, mely területen keresztül, milyen hosszú távú igény kielégítésére, mikor és pontosan milyen forrás(ok)ból. Az évek óta újra és újra fellobbanó „na majd most nekiveselkedünk" hangulat legújabb állomásai idén a 2011 januárjában Bakuban aláírt Közös Nyilatkozat a Déli Gázfolyosó Létrehozásáról, a 2011. június 8-án Kayseriben aláírt Nabucco projekttámogatási egyezmény (mely a jogszabályi kereteket hivatott véglegesíteni), valamint a folyosó megvalósulásaként megépítendő gázvezeték (Nabucco, ITGI vagy TAP) kereskedelmi, politikai vonzataival kapcsolatos, idén meghozandó döntés.

A konferencia

A Bakuban 2011. június 8-9-én megrendezett, 18. Kaszpi Olaj-és Gázkonferencia a szokásos, az azerbajdzsáni szénhidrogéniparral kapcsolatos, politi-kai, gazdasági fórumon túl idén jobbára a Déli Gázfolyosóval kapcsolatos kérdések bűvöletében telt, mind a politikai szereplők, mind a vezetékekben illetve a kitermelésben érdekelt cégek igyekeztek a legjobb képet mutatni magukról, hozzáállásukról a projektet illetően, illetve meggyőzni e szándékaikról az azerbajdzsáni kormányt (a feltárásra váró azerbajdzsáni földgázlelőhelyekben való részvétel érdekében). A kissé hosszúra nyúlt bevezető után az azerbajdzsáni földgáz exportját érintő politikai és a csővezetéktervek tranzitban való szerepét (és promócióját) tartalmazó 1. illetve 6. ülés előadásaiból szeretnénk egy kis gondolatébresztő összefoglalót nyújtani.

Az 1. (plenáris) ülés (2011. június 8.): „Kaszpi-régió: a világ energiadinamikájának újraformálása"

Rovnag Abdullajev, az azerbajdzsáni állami olajtársaság (SOCAR) elnöke vitaindító előadásában Azerbajdzsán olajpiacon játszott fontosságát, növekvő földgáztermelését és utóbbi erősödő szerepét hangsúlyozta az európai import-diverzifikációs tervek megvalósításában. Az elnök adatok sorát közölte az azerbajdzsáni olajkereskedelem kiterjedtségéről (jelenleg 33 országa megy olajkivitel), a földgáztermelés növekedésénél pedig felhívta a figyelmet nemcsak az európai tervek által (is) megcélzott, 2017-ben termelés alá vonni kívánt, Sah Deniz lelőhely második fázisának potenciális, évi 16 milliárd köbméteres (bcm) hozamára, de arra is, hogy a SOCAR 2009-ben története első, önálló gázprojektjével, az Ümid mező feltárásával, valamit a Kaszpi-tenger alatti, újabb mezők (Safag-Aszimen, Nahicseván, Abseron, stb.) felfedezésével Azerbajdzsán további 600 milliárdnyi kitermelhető mennyiséget adhat

hozzá eddigi, kb. 1.3 trillió köbméternyi feltárt gáztartalékaihoz. Abdullajev kihangsúlyozta Azerbajdzsán megbízhatóságát mint jövőbeni energiaforrás és tranzitország Európa számára, valamint a SOCAR jó pénzügyi besorolását, és megbízhatóságát.

Günther Oettinger, az EU energiaügyi biztosa párhuzamot vont Baku 100 évvel ezelőtti, Európa és a világ olajellátásában játszott szerepe (akkoriban a bakui olajmezők a világ olajtermelésének felét adták) és a mai, európai földgázimportban játszandó szerepe között. „Ma elkötelezettebbek vagyunk, mint valaha" jelentette ki a biztos, hozzátéve, hogy még mindig túl kevés aktív cég van jelen és több befektetőre volna szükség a kitermelésben. Oettinger előre biztosította Azerbajdzsánt és a cégeket arról, hogy Európában egy megbízható, hosszútávú piacra lelnek, és hogy az Európai Bizottság elkötelezett a Déli Gázfolyosó megvalósításában, valamint tárgyalások folynak a Nabucco számára lehetséges forrást biztosító minden országgal, különösen Türkmenisztánnal a projektben való részvételről.

Richard Morningstar, az amerikai elnök eurázsiai energiaügyekben illetékes különmegbízottja az Obama-adminisztráció Déli Gázfolyosóval kapcsolatos politikájáról elmondta: megközelítésük három komponensből áll:1.) új technológiák kifejlesztése, mely olcsóbb, hatékonyabb energiatermeléshez vezethet, 2.) az Európai Unió energiabiztonságának erősítése, 3.) a Kaszpi-térség és Közép-Ázsia országainak segítése az új piacokra való kijutásban. Morningstar fő alapelvként a szabadkereskedelmi elveket, az országok független döntési jogát és a biztonságot hangsúlyozta. A különmegbízott a különféle vezetékprojektekről kijelentette: a Nabucco a preferált projekt, de gazdaságilag megvalósíthatónak kell lennie. Az Oroszországgal való viszonnyal kapcsolatban tagadta az „új nagy játszma" vagy valamiféle zéróösszegű játék létét, ehelyett a kétoldalú megbeszélések fontosságát húzta alá és ismét a piaci elvek szerinti energiakereskedelem szükségességét tolta előtérbe. (Morningstar beszéde után rögtön indult is Kayseribe, a Nabuccot támogató egyezmények aláírására).

Didier Houssin, a Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) energiapiaci-és biztonsági igazgatója előadásában a két nappal korábban napvilágot látott World Energy Outlook legújabb kiadványának tartalmát foglalta össze. Beszélt az utóbbi évek fejleményeiről és a gáz energiatermelésben játszott növekvő szerepéről ("a gáz aranykora" forgatókönyv), melyben Európa, Kína, India és a Közel-Kelet növekvő fogyasztásban, valamint Oroszország, Észak-Amerika, Kína és a Kaszpi-térség kitermelésben játszott szerepéről értekezett. Houssin bizakodóan tekintett a jövőbe: Kína távlati szerepét pozitívan látja a növekvő gáztermelését és felhasználását illetően (2010-ről 2035-re évi 100-ról 600 bcm fogyasztást valószínűsít az IEA), miközben Észak-Amerika önellátó marad, míg a Kaszpi-térség jelentősége növekedhet.

Matthew Bryza, az Egyesült Államok bakui nagykövete a 2012-es év fontosságát hangsúlyozta, miszerint a Déli Gázfolyosó „realitás lesz" és Azerbajdzsán otthont ad az Eurovíziós Dalfesztiválnak. Bryza az energiaipari együttműködésen túl kitért Azerbajdzsán kiegyensúlyozott külpolitikájára, valamint az afganisztáni amerikai hadműveletek logisztikájában játszott kulcsszerepére is (az ellátás fele Azerbajdzsánon keresztül megy Afganisztánba), mint lojális szövetséges. Bryza amerikai részről támogatásáról biztosította Bakut a Hegyi-Karabahot övező konfliktus békés megoldásáról is. Az (olajbevételek biztosította) azerbajdzsáni gazdasági fejlődés, társadalmi stabilitás és szekuláris társadalmi viszonyok dicsérete mellett ugyanakkor intézményi reformok szükségességét tolta előtérbe (az áprilisi, amúgy jelentéktelen tüntetések elfojtását köve-

tő bírálatok enyhe folytatásaként), a kormány elkötelezettségét (természetesen) megemlítve, feltéve ugyanakkor a költői kérdést, hogy a "politikai és gazdasági fejődés önmagában kielégítheti-e az ország fiatal népességét".

Espen Barth Eide norvég külügyminiszter-helyettes Norvégia európai földgázellátásban játszott fontos szerepét és a (még) jórészt állami tulajdonú norvég Statoil olajcég azerbajdzsáni energiaiparban betöltött pozícióit emelte ki. Barth Eide kinyilvánította Norvégia szándékát a Déli Gázfolyosóban való részvételre („hogy csökkenjen az egy forrástól való túlzott függőség"), melyről (...hm, kissé érdekesen) megjegyezte, hogy csúszásai ellenére „más megvalósítható források nincsenek ezen kívül". A külügyminiszter-helyettes dicsérte Azerbajdzsánt mint megbízható olajszállítót (Baku-Tbiliszi-Ceyhan), mint az (Norvégia által erősen támogatott) Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) úttörőjét és első, megfelelő minősítést kiérdemlő tagját, felhívva a figyelmet ugyanakkor arra, hogy az olaj és gázbevételek felhasználását a jövő generációi számára is biztosítani kell.

Annakuly Gyerjaev, a Turkmennyebit Állami Vállalat elnöke a türkmén olaj-és gázipar fejlődésének perspektívájáról tartott előadásában a (túlzó) türkmén hivatalos adatokat bemutatva Türkmenisztán az export növelésére való készségét tolmácsolta. Felidézve a 2030-ig szóló türkmén exportstratégiát elmondta: Asgabat évi 110 millió t olaj és 230 bcm földgáz exportját szeretné elérni. Türkmenisztán exportterveiről aztán térképek segítségéve magyarázta el, hogy Asgabat részt kíván venni a TAPI-projektben. Figyelemreméltó módon ugyanakkor tüntetően "elfelejtette" feltüntetni és említeni az európai és orosz exportlehetőséget/csővezetékeket, és feltűnően kerülte a kínai és iráni export bővebb részletezését is. A Dél-Jolotan óriásmező tartalékait kihangsúlyozva felhívta a figyelmet a befektetések szükségességére, ahogy arra is, hogy Asgabat a dél-türkmenisztáni mezőktől egy 800 km-es csővezetéket kíván építeni egy leendő, Türkmenbasi városában megépítendő LNG terminálhoz. Gyerjaev a mindig is befektetéseket igénylő türkmén tengeri mezők fejlesztése kapcsán részletesen elmondta, hogy Türkmenisztán a legtisztább, leghatékonyabb technológiák használatában érdekelt és kihangsúlyozta a külföldi befektetők és technológiájuk bevonásának igényét.

Hulusi Kilic, Törökország bakui nagykövete a konferencián a kayseri aláírási ceremónia miatt részt venni nem tudó Taner Yildiz török energiaügyi miniszter levelét olvasta fel a közönségnek. A miniszter üzenete egyértelmű volt: Törökország a világ földgáztartalékainak 72%-a közelében fekszik és Ankara kész arra, hogy energiafolyosót nyújtson ezen energiahordozóknak a piacok eléréséhez. Kiemelte Törökország már meglévő ilyen irányú tapasztalatait (a BTC, mely a világ olajtranzitjának 1,5%-át bonyolítja), aláhúzva ugyanakkor országa jól ismert, növekvő energiaigényeit is. Elköteleződés nélkül kiemelte a Nabucco, a Transz-Adriai (TAP) és az ITGI vezetéktervek fontosságát is.

Kovács Pál, Magyarország energiáért felelős helyettes-államtitkára a magyar energiastratégiáról, a magyar EU-elnökség és az Európai Unió tapasztalatairól elmondta: Magyarország összességében szeretné csökkenteni fosszilis energiahordozóktól való függését, ugyanakkor Azerbajdzsán növekvő fontossággal bír Budapest számára. Elmondta azt is, hogy Magyarország a Déli-Gázfolyosón kívüli gáz-diverzifikációs terveket is támogat, mint az AGRI vagy a Déli Áramlat. Az európai gázellátás stabilizálásáról kifejtette, hogy a 2011 februári energiacsúcson döntés született arról, hogy az infrastruk-

túra összekötésével 2014-ig létre kell hozni az egységes európai gázpiacot. Kovács kitért Azerbajdzsán európai energiaellátásban nyújtandó fontos szerepére is.

A panel utolsó résztvevője **Leonyid Bohanovszkij,** a Gázexportáló Országok Fórumának **(**GECF**)** főtitkára előadásában bemutatta 2001 óta létező szervezetét, mely a világ gáztartalékainak 2/3-ával rendelkező 11 tagországot és három megfigyelőt tömörít. A 2008 decembere óta teljes nemzetközi szervezeti státusszal bíró, 2011. november 15-i 1. dohai csúcstalálkozóján az intézményi háttér kialakítását lezáró GECF célja, hogy tagjai a legnagyobb hasznot húzhassák gáztartalékaikból, legújabb aktuális céljuk pedig az olaj-gáz árparitás elérése.

6. ülés (2011. június 9.): Szállítás (Azerbajdzsán exportútvonalainak diverzifikációja)

Vitalij Bajlarbajov, a SOCAR alelnöke vitaindítójában a SOCAR addig elhangzottakkal kapcsolatos nézeteit foglalta össze. Elsőként kijelentette, hogy a növekvő európai gázszükségletek kielégítésére Azerbajdzsán, noha korlátozott erőforrásokkal rendelkezik, ezeket hajlandó rendelkezésre bocsátani. Azerbajdzsán eddigi stratégiáját a következőképp mutatta be: 1.) a hazai igények kielégítése (2006-ban megvalósult), 2.) a szomszédok földgázzal való ellátása, 3. gázkereskedelem Oroszország felé, 4.) swapkereskedelem Irán felé. Az alelnök szavai szerint Azerbajdzsán hamarosan új utakat és piacokat választ, ebben a választásban pedig az ár lesz a döntő tényező. Gyorsan hozzátette azután, hogy a megbízhatóság, a technikai és pénzügyi megvalósíthatóság, a későbbi továbbfejleszthetőség (az alelnök kiemelte: Azerbajdzsán nem csak Sah Deniz második üteméből tud majd exportálni, és 50-55 bcm-es kitermeléssel számol 2020-2025-re, miközben a 2017-ben beindítani kívánt Sah Deniz 2 kezdeti kapacitását 10 bcm tette, ami azért némileg túlzottnak hatott), az átláthatóság és a nemzetközi jognak való megfelelés szintén nagy súllyal esnek latba.

Bajlarbajov kijelentette: Baku pozitívan tekint az előző napi kayseri Nabucco-egyezményekre (ahová Azerbajdzsán egyébként tüntetően nem küldött delegációt), és a partnerek közötti együttműködést hangsúlyozta, hozzátéve (implicite utalva a Nabucco csúszásaira), hogy „ha viszont egy projekt nem megy, akkor nem megy". A SOCAR alelnöke kiemelte az Európai Unió támogatásának szükségességét és a bankok közreműködését, hisz szavai szerint a kitermeléstől a csővezetékig 40 milliárd dollárt kell az exportprojektbe belefeccölni. Megintcsak a Nabuccora utalva megjegyezte, hogy a lassú projektek esetleg egyesülhetnének is az ITGI-tervvel (mely már évek óta összeköti Törökországot Görögországgal), hisz az időzítés nagyon fontos, a Sah Deniz 2-t érintő befektetésekről a végső döntést ugyanis még az idén meg kellene hozni. Bajlarbajov kinyilvánította Azerbajdzsán érdeklődését más, pl. LNG vagy sűrített földgáz (CNG) formában megvalósítandó projekttervek iránt is, mint pl. az AGRI. A projektben részt vevő Magyarországról megjegyezte, hogy a terv azért is jó, mert Budapest továbbítani is kész a földgázt más nyugati piacokra, csak hát az időzítés és a mennyiség itt is fontos kérdés.

Beszéde végén a SOCAR alelnöke ismét kihangsúlyozta, hogy Azerbajdzsánnak elegendő földgáza van, hogy kiegészítő forrása legyen a különféle projekteknek, melyek megvalósítása a pénzügyi körülményektől függ. Azerbajdzsánról még elmondta: Baku alkalmazkodik minden, a földgáz kereskedelmét érintő aktuális változáshoz, és 2012-re szeretné véglegesíteni a megvalósítandó projektet, hogy aztán az építés elindulhasson.

Bajlarbajov diplomatikusan kijelentette: Azerbajdzsán azt szeretné, ha minden, eddig felmerült projekt megvalósulna.

Azer N. Iszajev, a Caspian Pipe Coatings ügyvezető igazgatója Azerbajdzsán szénhidrogén-termelésben játszott történelmi szerepe és az országot övező geopolitikai helyzet felvázolása után, reagálva Bajlarbajov szavaira, megjegyezte: Azerbajdzsán megbízható, lojális partner, és megbízható tranzitországként hasznosítható az import-diverzifikációs tervekben. Ráadásul, tette hozzá, a különböző számítások szerint az azeri gázbevételek már 2015-re túlszárnyalhatják az olajbevételeket (ez azért a kitermeléstől és a kereskedelemtől is függ, jelenleg a gáz-és olajbevételek közötti különbség két nagyságrendnyi). Beszéde végén röviden bemutatta cégét, mely a SOCAR fő partnereként részt vett az Azeri-Csirag-Günesli, Sah Deniz mezők vezetékei és más egyéb víz alatti és szárazföldi vezetékek (pl. BTC) kiépítésében, ahogy részt fognak venni a Sah Deniz 2-ben is és szeretnének részt venni az Európába menő csővezetékek megépítésében is.

Kjetil Tungland, a TAP csővezeték projekt ügyvezető igazgatója előadásában a TAP előnyeit ecsetelte. Elsőként kiemelte, hogy a TAP gondosan mérlegelt, szállításban, útvonalban és pénzügyi hátterében is a legoptimálisabb megoldás, mely nemcsak a szállításban érdekelt, de integrálná a Balkán jelenleg nem egységes vezetékrendszerét, segítve az európai egységes gázpiaccal és a stratégiai gázellátással kapcsolatos célokat. Tungland kihangsúlyozta: a Statoil, E.On és EGL konzorciuma által megépítendő vezeték nem igényel közpénzt vagy állami támogatást, cégeik a projekt teljes költségét elő tudják teremteni. A TAP a Sah Deniz 2 forrásaira tekint, épp jókor, épp a legoptimálisabb módon igyekszik beszállni, hogy 2017-ben már indulhasson is a kereskedelem. Hozzátette, hogy igazodnak az EBRD standardjaihoz, ráadásul az átláthatóság jegyében a vezeték útvonalán 200 fórumon 1500 lakost kérdeztek meg. Tungland, aki egy kis, csővezeték-építést bemutató videóval elköszönve ismét azzal győzködte a hallgatóságot, hogy a TAP a legoptimálisabb legrövidebb útvonal, pénzügyileg és technikailag legmegvalósíthatóbb, átlátható és gazdaságos projekt volna.

Martin Dieter Ulbrich, az OMV Nemzetközi Csővezetékprojektek Osztályának vezetője előadásában elmondta, hogy az új számítások szerint Európának 2020-ra 83, 2030-ra 175 milliárd köbméter plusz gázt kell előteremtenie, amit egyes országok nukleáris energiáról való lemondása további mennyiségekkel dobhat meg. Némi csavarral aztán (bizonyára az LNG-re és esetleg a shale gas növekvő részesedésére célozva) hozzátette, hogy ebben csak a(z OMV, RWE, MOL, Transgaz, Bulgargaz, BOTAS konzorciuma által építendő) Nabucco számára van hely. Ulbrich szerint a Transz-Kaszpi vezetéket illetően jogi probléma már nincs (bár ezt Moszkvában vagy Teheránban ezt valószínűleg nem így tudják) a politikai megvalósíthatóság jó úton van (példaként az EU által támogatott azerbajdzsáni-türkmén közeledést említette), ahogy nincsen technikai és pénzügyi akadály sem. Az OMV képviselője ezután bemutatta, hogy nagyobb csővezeték-kapacitás szükséges, amit éppen a Nabucco tud csak biztosítani. Az OMV számításai szerint méretgazdaságossági alapon az 56 hüvelyk átmérőjű csővezeték tudná megoldani a tranzitot a leggazdaságosabban.

Elio Ruggeri, az olasz Edison S.p.A nemzetközi gázinfrastruktúráért felelős vezetője a cége és a görög DEPA által megépíteni kívánt ITGI vezetékprojekt előnyeit mutatta be előadásában. Ruggeri a többiekre reagálva kijelentette: lehet, hogy a TAP a legrövidebb, a Nabucco stratégiailag leginkább fontosnak tűnő projekt, de az

ITGI mindenképp a legelőrehaladottabb állapotban lévő, és a gáztranzitot azonnal vállalni képes vezeték. Ruggeri vitatta, hogy az EU földgázigénye alapján a Nabuccón kívül más vezetéknek nincs több hely, sőt rövidtávon szerinte épp elegendő az ITGI által nyújtani kívánt évi 8 bcm. Az Edison képviselője kijelentette: az ITGI készen áll a kezdésre, a projektekről szóló döntést Bakunak 2011-ben meg kell hozni, az ITGI nem tud tovább várni. Igaz, tette hozzá, a török Botassal még mindig zajlanak a tárgyalások, hogy a már most is létező minimális, Görögországba menő azerbajdzsáni gázexportot a török-görög határon tudják megvásárolni (azaz közvetlenül Azerbajdzsántól). Ruggeri kijelentette: nem látnak versenyt a projektek között, mivel az időzítés az elsődleges: ami előbb épül meg, jön létre, a többi opció pedig nem valósul meg.

Az Edison képviselője megjegyezte, hogy tovább kívánják fejleszteni az ITGI-t Közép-Ázsia felé és visszautasította azt az állítást, hogy az ITGI aláásná a Nabuccot. Ruggeri előadása végén némileg békülékenyen ismét aláhúzta: az ITGI versenyképes, megvalósítható, jelenleg a legelőrehaladottabb állapotban lévő projekt és (!) kompatibilis a Nabuccoval.

Christian Dolzal a Nabucco-konzorcium képviseletében a Nabucco projekt előnyeiről és az addig elért eredményekről értekezett. Megemlítette az előző nap aláírt kayseri projekttámogatási megállapodás, valamint a 2011 januárjában Barroso és Alijev elnök által aláírt Közös Nyilatkozat fontosságát a projekt megvalósítása számára. A Nabucco meghatározó szerepéről beszélve megjegyezte, hogy készek Azerbajdzsánból, Türkmenisztánból és Irakból egyenként 10-20 bcm Európába hozatalára, mégpedig egy csővezetéken és egy egységes jogi rezsimen keresztül. A Nabucco irányába hozott esetleges pozitív döntés után újabb befektetési döntések sora születhet, tette hozzá, hisz akkor újabb forrásokat lehet hozzácsatolni a Közel-keleten, Türkmenisztánban (a TCP projekttel együtt), ahogy újabb gáztározók létrehozására is szükség lesz. Dolzal kiemelte a projekt Azerbajdzsán számára való hasznosságát, és azt, hogy a Nabucco más vezetékprojektekkel is kész az együttműködésre. Előadását azzal zárta, hogy az építkezés már 2013-ban megkezdődhet.

Dr. Wolfgang Peters, az RWE Kaszpi, közép-ázsiai és oroszországi ellátási-és kapacitásügyi részlegének vezetője a Kaszpi-térség kereskedelmi értékláncáról tartott előadást. Megjegyezte, hogy 2030-ra számításaik szerint az EU GDP-jének 2%-át fogja energiaimportra költeni, vagyis Európának van elegendő pénzügyi forrása erre. Miközben az EU összesített gázfelhasználása 2030-ig 10%-kal nő, ugyanakkor addigra a jelenlegi kitermelés 2/3-ával zuhan. A vezetéképítésről megjegyezte, először az igényekről és kapacitásról kell megegyezni, utána a csővezetékkel és a kitermeléssel kapcsolatos befektetésekről kell végső döntést hozni, végül el kell indítani a termelést és az építkezést, és ezek találkozásakor indulhat a kereskedelem.

A vezetékekkel kapcsolatos hosszútávú befektetésekről (pár előtte szólóra rácáfolva) kijelentette: képtelenség az ár alapján dönteni, hisz az ár egy olyan bizonytalansági tényező, mely maximum 3 évre jelezhető előre, azaz a 2017 után elindítani kívánt projekteknél ezt felesleges még kalkulálni (vagy mondani, hisz Azerbajdzsánban alapvetően (geo)stratégiai iparág az gázipar, így lényegében erősen politikai döntés születik - a szerk.). Az ár jövőbeni számításának módjáról ugyanakkor meg lehet egyezni, és abból lehet valamit sejteni, tette hozzá. A Nabucco szerepét (a konzorciumban részes cég képviselőjeként) hangsúlyozva kijelentette: a Nabucco az egyetlen projekt, mely a piacot a termelőhöz hossza, megfinanszírozva a tranzitot, tekintve, hogy Azerbajdzsántól

az EU-ig minden résztvevő tagja az egységes jogi rezsimnek, melyet a csővezeték jelent. Az árakhoz visszatérve Peters kifejtette: a legkésőbbi valamilyen reálisnak mutatható árelőrejelzés (IEA 2015) és egy fiktív, Németországig húzódó vezetéken menő, elképzelt, évi 10 milliárd köbméteres azerbajdzsáni gázexport évi 2,3 milliárd eurós bevételt jelentene Bakunak.

A 6. ülés végén **Michal Paszkowski,** a lengyel Gazdasági Minisztérium Olaj és Gázosztályának szakértője a soron következő lengyel EU-elnökség energiapolitikával kapcsolatos nézeteit foglalta össze röviden (idő hiányában). Paszkowski utalt a Lisszaboni Szerződés 194. cikkére, mely a működő energiapiac és az EU ellátásának biztosításáról, az energiahatékonyság és az Unión belüli vezetékek összekötéséről rendelkezik. A lengyel elnökség prioritásai a Keleti Partnerség, a kereskedelem és versenyképesség, valamint az energiabiztonság lesznek. Mondandója végén az energiaszükségletek kielégítésére szolgáló vezetékekkel kapcsolatban az erős akarat és a kormányzati cselekvés szükségességére hívta fel a figyelmet.

Összegzés

A konferencián elhangzottak lényegében az állandóan változó körülmények legújabb momentumaira és azok hatásaira próbáltak választ adni. Az előadásokban európai részről (mármint a projektek és a politikai képviselők részéről) kiemelt hangsúly került a finanszírozás és a politikai támogatás biztosításának szükségességéről. Való igaz, a bevezetőben felvázolt körülmények miatt (pl. LNG és shale gas kínálatnövelő hatása és viszonylag egyszerűbb megvalósítása, a válság miatt megdráguló hitelek, emelkedő nyersanyagárak, stb.) az eddigi, Kaszpi-térséggel kapcsolatos gázvezetékprojektek veszíteni látszanak gazdaságosságukból, hacsak nem áll mögéjük (ahogy több résztvevő kiemelte), erősebb európai politikai akarat és kormányzati pénzügyi támogatás. Ha az orosz gázfüggőség csökkentése a cél, ezekről előbb-utóbb egyértelmű, politikai döntést kell hozni - akár Nabucconak hívják a(z első körben) megvalósítandó vezetéket, akár nem. Nyilvánvaló persze, egyelőre az EU továbbra is a Nabuccót favorizálja az összes projekt közül.

Csakhogy sem a Nabucco, sem más projekt egyedüli megépítése önmagában nem valósítana meg valódi import-diverzifikációt a Kaszpi-térség révén, csak ha együtt, több vezeték épülne meg, bevonva a Kaszpi-tenger túloldalán lévő türkmén, és a jelentős tartalékokkal bíró, ám (különböző okokból) csak a távoli jövőben kitermelhető iraki mezőket Kivéve persze, ha nem az import-diverzifikáció, hanem pusztán a Kaszpi-térségbeli nyugati pozíciók erősítése a végső, fő cél. A Kaukázusban az Obama-adminisztráció idején különösen inaktív USA valamit a helyenként a Keleti Partnerséget előretolni igyekvő , de a térségben alig észrevehető Európai Unió részéről a vezetékek megépítésének az eddigieknél jóval erősebb, gyakorlati előremozdítása egy fontos stratégiai jelzés lenne a térségnek, míg ezek nélkül a különféle (főleg az EU) nyilatkozatok és célok elég súlytalanul hatnak, a különféle európai törekvéseket pedig a térség szereplőinek nehezebb lesz komolyan venni.

Azerbajdzsán számára a kérdés nyilvánvalóan elsősorban politikai, noha a hosszabb távú bevételek szempontjából erős gazdasági faktor is van. Baku továbbra is megbízha-

tó partnerként szeretné eladni magát az általa (geo)politikailag fontos, szintén megbízhatónak és nem túl interveniálónak tartott Európai Uniónak, ugyanakkor, mint azt már korábbi cikkünkben is megírtuk, az azerbajdzsáni kormány az utóbbi időben egyre elégedetlenebb volt az európaiak halogató magatartásával és összességében a tágabb értelemben vett Nyugat (USA) hozzáállásával. Nem véletlen, hogy az utóbbi időben olyan nyilatkozatok láttak napvilágot vezető azerbajdzsáni gazdasági és politikai körökből, mint például a „Nabucco nem az egyetlen megoldás".

Az is elég kontrasztosan hat, hogy míg 2009 januárban maga Ilham Alijev elnök jött a budapesti Nabucco-csúcsra a Nabuccot promotálni, a 2011 januári, José Manuel Barrosoval aláírt Közös Nyilatkozat ellenére Baku nem küldte el képviselőjét a 2011. június 8-i kayseri Nabucco projekttámogató egyezmény aláírására. Végül is, Baku megteheti, hogy rövidtávon (amíg az olajbevételek stabilak) neki nem sietős a gázprojekt elindítása - az olajbevételek (melyek már 2009-ben 1,5 milliárd dollárra rúgtak) várhatóan az évtizedben fognak a csúcsra érni, így is kellő plusz többletet adva a költségvetésnek, a gázmezők meg ugye továbbra is ott lesznek a Kaszpi-tenger alatt.

Érdekes volt, ezért érdemes kiemelni a türkmén meghívott előadását és összességében Türkmenisztán helyzetét. Annak ellenére, hogy Türkmenisztán a világ 4. legnagyobb gáztartalékaival rendelkezik, jelenleg óriási bajok vannak a türkmén gazdaságban. A 2009. április 9-i vezetékrobbanás óta nincs normális türkmén-orosz gázkereskedelem, ezért a fő türkmén exportvezetékre, a Közép-Ázsia Központ vezetékre termelő nagy mezők egy részét le kellett zárni, ami megfelezte a türkmén kitermelést és nyilvánvalóan az exportbevételekre sem volt túl jó hatással. A meglévő, Kínával megépített vezeték sem hoz gyógyírt a türkmén kormány bajaira, ugyanis a kínaiak nem igazán hajlandók európai országok importáraihoz hasonló árat adni a türkmén gázért, míg Irán, mely megnyitotta második importvezetékét is Türkmenisztánnal, az 1997 óta létező importon kívüli türkmén gázt nem saját felhasználásra szeretné megvenni, hanem tranzitországként továbbadni másoknak, a kereskedelem hasznát magának fenntartva, szintén várhatóan nem azért az árért, amit Asgabat kívánatosnak tartana. Nem véletlen, hogy az utóbbi időben Türkmenisztán hajlandósága megnőtt az európai és a TAPI vezetéktervek, illetve a türkmén mezőket érintő befektetések iránt. Kár, hogy az európai opciót a türkmén képviselő tüntetően „elfelejtette" feltüntetni.

Végkövetkeztetésül pedig elmondhatjuk, hogy noha talán nem is az a helyzet, hogy „most vagy soha", de ha az EU és egyes tagállamai tényleg komolyan veszik a Kaszpi-térséggel kapcsolatos törekvéseiket, melynek fő gerince azért mégiscsak az energiakereskedelem, akkor idén fontos, gyakorlati dolgokról születhet(ne) döntés.